

Opera – ismét

Kovács János megbízott főzeneigazgató a dalszínházi változásokról, helyzetekről

„A legfontosabb, hogy végre nyugalom legyen az Operában”

Görgey Gábor, a kultusztárca vezetője június 27-én leváltotta a Magyar Állami Operaház előző vezetését, és december 31-ig Szinetár Miklóst nevezte ki megbízott főigazgatónak, a megbízott főzeneigazgató pedig Kovács János lett. Ezt követően a máskor csendes nyári hónapok folyamatos munkával teltek, s számos változással vette kezdetét az új évad.

Ön többször kijelentette, nem vezetőalkat, mégis igent mondott a megbízott főzeneigazgatói posztra. Miért döntött így?

– Azért vállaltam el, mert átmeneti időre szól, s mert többed magammal együtt szörnyűnek ítélték az operaházi helyzetet. Úgy véltem, így tudok a legtöbbet segíteni. Egyébként nincs karriervágyam, az igazi óhajom az, hogy karmesterként előbb-utóbb kinőjem magam. Ráadásul tartottam attól, hogy azok, akik hosszú ideje vezetőpozíciókra jelentkeznek a dalszínházban, nem annyira az Opera, hanem saját maguk érdekeit tartják szem előtt. S ez, ebben a mostani, iszonyatosan leromlott helyzetben nem lenne jó.

– Milyen változtatásokkal kíván javítani a jelenlegi állapotokon?

– A legfontosabb teendőmnek azt tartom, hogy a kórusnál és a zenekarnál visszaállítsam az eredeti állapotokat. Tudom, mindez úgy hangzik, mintha a jó, újtó akciók után rossz értelmű visszarendeződésről lenne szó. Győriványi Ráth György zenekar- és kórusztérválasztásával azonban utólag sem tudok egyetérteni. Ő, mintha csak fesztiválprodukciókban gondolkodott volna, létrehozott egy jó kórust és jó zenekart, s a többiekkel pedig nem sokat foglalkozott. A jó együttesekkel, mint a stagione-típusú színházakban, valóban kiemelkedő előadásokat lehet produkálni, itt azonban huszonhét esztendeje, mióta az Operaház tagja vagyok, repertoár-szisztémájú operajátszás folyik. Ennek minőségével, működésével az elmúlt időkben magam sem voltam elégedett. Mégis úgy gondolom, nekünk most az a célunk, hogy amennyire lehet, egyenletes színvonalon játsszunk mind a két színházban. Egy teljes szezonon keresztül csak a legjobb minőségű előadásokat lehet-

len produkálni, de normális, magas szinten igenis lehet muzsikálni. S miután évtizedek óta itt vagyok, tudom, hogy mindez nem elképzelhetetlen.

– Ahogy azonban ön is említette, az utóbbi évtized alatt folyamatosan romlott az előadások színvonala. Mit tudnak tenni ez ellen?

– Ez a fokozatos hanyatlás a nyolcvanas évek óta figyelhető meg a dalszínházban, akkor alakult ki ugyanis az a helyzet, hogy sokkal kevesebb előadást játszunk nagyon-nagy énekes létszámmal. Persze ezek részletkérdések. Mindig elmondom, szeretném egyszer megélni, hogy jól csináljuk a repertoár-szisztémájú operajátszást, mert azt vallom, hogy ez nem lehetetlen.

– Egyik interjújában azt nyilatkozta, hogy kétségbe ejtette a bécsi operaház budapesti vendégjátéka, s szeretné, ha A rózsalovag tízedannyira jól szólalna meg itthon, mint a Staatsoper művészeivel. Mi az oka ennek a különbségnek?

– Azt is hozzátettem, hogy láttam, mindez nem boszorkányság. A bécsiek egész egyszerűen tudták a darabot, s tudták a mieink is, ha lenne elég idő a próbákra, gyakorlásra. Az elmúlt, előző vezetés fémjelezte szezonban minderre azt az extrém megoldást találták ki, hogy egy darab, egy zenekar. Ez egy stagione-rendszerben magától értetődik, a repertoárszínházban azonban nagyon nehezen, csak statáriális intézkedésekkel kivitelezhető, s igazán akkor sem működik jól.

– Erről néha Szabó István Találkozás Vénusszal című filmje jut az eszembe, az a rész, amikor a karmester felháborodottan kéri számon a zenekaron az előző napi utasításait, s erre a zenészek azzal védekeznek, hogy akkor mások voltak beosztva az együttesbe.

– Sajnos, nem láttam a filmet. Ha azonban ezt az „egy darab-egy zenekar” rendszert megtartanánk, akkor egy zenészre lebontva mindez azt jelentené, hogy mondjuk egy szólóklarinétos egy szezon alatt öt operát játszik el, darabonként ötször, hatszor. Megőrül az unalomtól, belemerevedik abba, hogy egyféleképpen kell játszania, mert ráadásul még a karmester is mindig ugyanaz. Arról nem is beszélve, hogy bármi más, izgalmas, érdekes szakmai feladat adódik, nem tudja elvállalni, mert bele van kényszerítve ebbe a rendszerbe. Szemben az általam jónak tartott megoldással, mely szerint egy jól működő színházban mindenkinek meg kell tanulnia azokat a darabokat, amelyeket repertoárszerűen játszunk. Természetesen közepesen nehéz művekre gondolok, hiszen a Ringet vagy a Salomé minden egyes alkalommal újra és újra meg kell tanulni. S az ilyen nehézségű darabokat valóban érdemes blokkokban játszani. De a többi operát, a Bohémélettől A varázsfuvoláig, el lehet és kell is olyan szinten sajátítani, hogy abba bárki bármikor be tudjon „ülni” és a saját szintjén – ami akár nagyon magas minőség lehet –, képes legyen ellátni a feladatát. A változatosság gyönyörködtet, s művészileg is kamatozó. S az egyes művek visszahatnak a többire is, másképpen játszik az, akit többféle előadásnak a részese. Ez különbözteti meg a színházat a fesztiváltól. Egy adott időszakban tartó programsorozatnál az utolsó hangig mindig mindent megbeszélnek, alaposan begyakorolják, s négyszer, ötször játsszák el az adott produkciót. Ennek azonban nem az az ellentéte, hogy nálunk valaki bármikor, bármire beülhet a zenekarba, s a lehető legalacsonyabb szinten muzsikál. Azért mondom ezt, mert amikor az előző vezetéssel folyt a csetepaté, mindig ezt vágták a fejünkhöz. Nekünk sem jó az, ha rosszul szól a zenekar, vagy a kórus, ha

nem sikeres az előadás. Visszatérve az „egy zenekar-egy darab” modellhez, ez nemcsak a zenészekre, hanem a karmesterekre is vonatkozott. Az előző vezetéstől én például meg-tisztelő feladatokat kaptam, de a munkám a következő szezonban abból állt volna, hogy január-februárban a Ringet vezénylem, áprilisban a Parsifalt, júniusban pedig a Toscát. S emellett lett volna hét hónap szabadedőm, amikor azt teszek, amit akarok. Viszont én úgy képzelem az életemet, hogy egy szezonban nyolc-tíz előadást dirigálok, s szívesen vezénylem A varázsfuvolát, a Bohéméletet vagy a Szerelmi bájítalt. Egy muzsikos attól érzi jól magát, hogy művészileg „mindenevő”, s egy szezonban nem egy darabot játszik el, hanem húszat és mindegyiket megtanulja.

– *A Bécsi Filharmonikusoknál presztízs-kérdés, hogy mindenki úgy menjen a próbára, hogy már tökéletesen tudja a darabot. Ez ön szerint elérhető lesz nálunk is?*

– A mi zenekarunk, is kiválóan tud muzsikálni. De a felemelt állami támogatás csak az elmúlt szezonban érkezett meg. Nagyon sokat segített volna, ha a zenekar és a kórus korábban is megbecsült együttesnek, s a komolyzenei élet páriájának érezte volna magát. Jobb anyagi feltételek mellett könnyebben elérhető, hogy valóban presztízs-kérdés legyen, ki az, aki teljes darabtudással érkezik a próbákra. Ne tagadjuk, korábban éppen a megbecsülés hiánya miatt esett a muzsikosok önbecsülése.

– *S gondolom, problémát jelentett az is, hogy a korábbi operaházi fizetésekből nem lehetett megélni. Ezért kényszerültek sokan arra, elvállaljanak bármilyen fellépést, s adott esetben a tanítványaikkal helyettesítsék magukat a zenekarban...*

– Az Operaház mellett gyanítom, hogy ezután is fognak különböző fellépéseket vállalni, annyi pénzt ugyanis az állam sosem tud fizetni, hogy azt lehessen mondani, senki sem mehet máshová. A dalszínháznak kell a legelsőnek lennie, a fennmaradó időben pedig lehet máshol is muzsikálni. Szerintem a kardinális kérdés az, hogy amikor valaki bejön a próbára, akkor legyen kedve a zenéléshez, érdekelje az, amit csinál. Természetesen azért arról sem szabad elfelejtkezni, hogy az utóbbi időben is sokan akadtak az Operában, akik hősiiesen helytálltak. Azokat a kollégákat pedig, akik úgy jártak be az Ybl-palotába, mintha kényszermunkát kellene végezniük, azokat pedig csak sajnálni tudtam.

– *Mit lehet ez ellen tenni? Talán erre vonatkozik egy másik nyilatkozata, amelyben azt*

mondta:” Magasra kell tenni a mércét, s ahol nem megfelelő a színvonal, ott egy idő után cserélni kell az embereket.”

– Arra gondoltam, hogy először ki kellett volna osztani a kormánytámogatásnak köszönhető, emelt fizetéseket, pontosan azért, hogy a zenészeknek végre ne kelljen a megélhetésért küzdeniük. Kezdtük volna el így, ahogy vagyunk, jól dolgozni. Ez ambicionálta volna a muzsikosokat, s jobb munkaszervezéssel el lehetett volna azt is érni, hogy olyan karmester próbáljon, aki erre képes is. Nem is kellett volna mást tenni, s máris óriásit javult volna a színvonal. Jó hangulatban máris más-képp folyik a munka. Sajnos, ezt a módszert az elmúlt időszakban nem próbálták ki.

– *Most az új vezetés, amelynek ön is tagja, ezt igyekszik megvalósítani?*

– Igen. S igyekszem elérni, hogy a jövőben a műsortervezésnél a zenekar szempontjait is figyelembe vegyék. Ezért egyébként már több éve lobbizok, eddig sajnos sikertelenül.

– *Milyen szempontok ezek?*

– Nagyon egyszerűek. Amikor ugyanis összeáll egy egyéves terv, akkor azt a megvalósíthatóság szempontjából ellenőriztetik a műszaki igazgatóval, megvizsgálják azt is, hogy az énekesek, karmesterek, rendezők szerződéseik rendben vannak-e, sőt még a kórusokkal is egyeztetnek alapfokon, nehogy egy este mindkét házban olyan darab legyen műsoron, amely nagy létszámú kórust igényel. A zenekar azonban a legutolsó szempont, s arra nem figyelnek oda, hogy hogyan tudja az együttes az adott szezont megvalósítani. Egyik kollégánk tizenöt esztendeje felmérést készített arról, hogy a muzsikosok közül kinek hány próbára van szüksége az egyes darabok eljátszásához, ahhoz, hogy a zenekar a saját színvonalán teljesítsen. Érdekes eredmények születtek. Ezt azért hangsúlyozom, mert nálunk éppen az volt az utóbbi időben az alapvető probléma, hogy a zenekar mélyen saját színvonala alatt teljesített. Gyakran egyébként rajta kívül álló okok miatt.

– *Pedig az együttes adott esteiken valóban kiválóan tud muzsikálni. A Bad Kissingeri Fesztiválon például, ahol a világ vezető művészei lépnek színpadra, többször aratott nagy sikert a Budapesti Filharmoniai Társaság, azaz az Opera Zenekara, s megállapították róluk, hogy kivételes módon tudnak operát kísélni.*

– Rögtön hozzáteszem azt is, hogy ez a „mélyen alatta játszanak tudásuknak” csupán az átlagra vonatkozik. Emellett akadt jó pár

nagyszerű este is az utóbbi évtizedekben. Ki lehet emelni például Szimonov szenzációs Trisztánját, Fischer Iván remek Don Giovanniját vagy Gardelli legendás produkcióit. Sajnos azonban nincs mindig ilyen dirigens, s a legtöbbször nem adatik meg, hogy a zenekar annyit próbáljon, amennyire szükség lenne. A zenekari kollégáim ezt egyébként úgy fogalmazták meg, hogy minek húsz Denevér-próba, miközben csak három Salome-próbára jut idő. Természetesen tudom, hogy milliónyi szempont alapján áll össze az éves műsor, de a mindenkori vezetésnek ugyanolyan súllyal kell figyelembe vennie a zenekar szempontjait, mint az összes többi. S megfelelő mennyiségű próbával, ha az együttes jó állapotban van, s jó a karmester is, valóban születnek remek, sőt, legendás előadások. Jó példa erre a japán turné, amelyen az együttes egy része az év elején vett részt, s a jó légkörben, jó körülmények között még kevés próbával is kiválóan tudott muzsikálni zenekarunk.

– *Az előző főzeneigazgató, Győrványi Ráth György meghallgatott minden zenészt, kórus-tagot, s a minősítés során elért pontszámok alapján lettek rangsorolva a fizetések és ennek alapján lett Erkel Színházba illetve Operaházba beosztva a tagság. Mindez most mennyiben változik?*

– Szerencsére a bérrendezésnél el lett különítve egy tartalék keret, s ebből azokat az igazságtalanságokat, személyeskedéseket, amely a fizetések megállapításánál történt, orvosolhatóak. De, természetesen senkinek sem fog csökkenni a fizetése. Miután huszonhét esztendeje dolgozom a dalszínházban, a kollégáim teljesítményét igazán alaposan ismerem, s így nem nehéz arról döntenem, hogy ki milyen művész, ki hogyan tud muzsikálni. Ami némileg nehéz feladatot jelent, az az, hogy a minősítések során tizenkét Erkel színházbéli muzsikust soroltak az operaházi együttesbe, s ezeket a kollégákat most meg kell kérnem arra, üljenek vissza korábbi helyükre. Így tudjuk ugyanis azt a méltánytalanságot orvosolni, amely az együttes nagyobb részét érte. Természetesen, ez nem jelenti azt, hogy nem lesz alkalmuk az Operaházban is muzsikálni, ha akad egy-egy darab, amelyet szívesen játszanának az Ybl-palotában, akkor ennek meg fogjuk találni a megfelelő formáját. Egyébként már a nyár során tárgyaltam néhányukkal, s mind egyikük megértette a helyzetet. A nagyobbik gondot az operaházi kórus jelenti. Azok ugyanis, akik az Andrásy úton maradtak, valóban kiváló együttest alkotnak, s ők a jövőben is szívesen énekelnének ebben a felállásban. Erre részben lesz is lehetőség, néhány darabban, pél-